

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

КУРЯЧА НАТАЛЯ ВІКТОРІВНА

УДК 334: 33.021.8

**ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Рівне – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті водного господарства та природокористування (м. Рівне).

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Сазонець Ольга Миколаївна,
Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне),
завідувач кафедри міжнародної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Жацько Костянтин Степанович,
Університет митної справи та фінансів
(м. Дніпро),
завідувач кафедри економіки підприємств;

кандидат економічних наук, доцент
Грудзевич Ігор Теофілович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк),
завідувач кафедри фінансів та кредиту.

Захист дисертації відбудеться «30» червня 2016 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.07 у Національному університеті водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11, ауд. 103 (конференц-зала).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33002, м. Рівне, вул. Приходька, 75.

Автореферат розіслано «28» травня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради К 47.104.07,
кандидат економічних наук, доцент



О.В. Павелко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Лібералізація підприємницької діяльності є багатоаспектним явищем, що ґрунтується на системній співпраці підприємств різних організаційно-правових форм та масштабів із персоналом та інституційними структурами – учасниками пенсійних схем. Поліпшення соціально-економічного становища фізичних осіб-підприємців та всіх громадян є актуальним у сучасних умовах економічного розвитку України. Нині першочерговою є проблема можливої бідності людей, які перестали бути активною та працездатною частиною населення внаслідок наявних особистих чи суспільних причин. У період зміни економічного курсу країни ця проблема може бути вирішена тільки комплексно на нових засадах. Спостерігаються активні дії на рівні окремих держав та міжнародних організацій у напрямку розвитку підприємницької ініціативи, лібералізації підприємницької діяльності та можливості пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

Проблематику розвитку системи пенсійного забезпечення, у тому числі фізичних осіб-підприємців, досліджено багатьма зарубіжними науковцями, економістами, політичними діячами, які заклали фундамент у формування сучасних пенсійних систем в економіках світу. До них належать Г. Боднер, К. Джордан, Х. Крюссельберг, Д. Ліндеман, Д. Сандлер, А. Шюллер.

Вітчизняні вчені формують сьогоднішнє бачення становлення нової пенсійної системи в Україні. З досліджень українських вчених, а саме: Л.І. Безтелесної, І.Т. Грудзевича, О.А. Джусова, Е.М. Лібанової, Ю.В. Макогона, О.М. Сазонець, Л.В. Шаульської, О.М. Чередниченко у сфері соціального забезпечення як в Україні, так і в світі можна констатувати, що система пенсійного забезпечення є важливою складовою системи соціального забезпечення підприємницької діяльності.

Основні питання лібералізації підприємницької діяльності та розвитку соціальних гарантій і пенсійного забезпечення для фізичних осіб-підприємців було висвітлено науковцями О.І. Бобирь, Б.Д. Гаврилишиним, К.С. Жадько, С.В. Мочерним, І.І. Павленко, І.Л. Сазонцем, В.О. Ткач, А.А. Нечаєм та ін.

Вказані вчені зробили вагомий внесок у вивчення тематики лібералізації підприємницької діяльності та пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців, разом з тим багатоаспектність, високий рівень мінливості процесів у цій сфері, пов'язний як з внутрішніми, так і зовнішніми факторами, потребує подальшого дослідження. Необхідною є розробка методичних і прикладних проблем управління, які стосуються аспектів лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт:

– Національного університету водного господарства та природокористування за темами «Механізми розвитку соціально-економічної системи в контексті євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0112U002525, 2012-2016 рр.), у межах якої автором обґрунтовано базові тенденції лібералізації підприємницької діяльності, та «Забезпечення сталого розвитку світової

постіндустріальної економіки» (номер державної реєстрації 0114U001156, 2012-2016 рр.), де автором розроблено рекомендації щодо підвищення підприємницької діяльності та її розвитку в умовах реформування пенсійної системи України;

– Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара за темою «Фінансовий механізм реалізації фінансової політики України» (номер державної реєстрації 0114U006295, 2013-2015 рр.), в межах якої здобувачем удосконалено механізм надання недержавних пенсій.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці науково-практичних рекомендацій щодо лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи.

Для реалізації мети роботи поставлено і вирішено такі **завдання**:

- провести теоретичне узагальнення та ідентифікувати соціально-економічну сутність підприємницької діяльності;
- дослідити теоретичні основи лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування системи пенсійного забезпечення;
- провести теоретичне узагальнення наукових основ соціальних умов розвитку підприємництва та пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців;
- проаналізувати процеси лібералізації підприємницької діяльності на основі порівняння систем пенсійного забезпечення;
- систематизувати стандарти організації накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення;
- оцінити стан підприємницької діяльності та можливостей пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців;
- запропонувати оптимальні системи пенсійного забезпечення для працівників підприємств різних організаційно-правових форм та масштабів;
- обґрунтувати основні напрями розвитку пенсійного страхування у системі пенсійного забезпечення;
- розробити напрями удосконалення пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

Об'єктом дослідження є процес лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи.

Предметом дослідження є основні тенденції та механізми лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи.

Методи дослідження. В основу дисертаційної роботи покладено теорії, концепції та моделі лібералізації економічних систем, організації підприємницької діяльності, закони діалектичної логіки, які викладено в працях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, де висвітлено особливості пенсійного забезпечення.

У процесі виконання дисертаційної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: наукового узагальнення (для теоретичного обґрунтування основ лібералізації підприємницької діяльності та принципів функціонування системи пенсійного забезпечення), комплексного економічного та статистичного аналізу (з метою порівняння показників розвитку

підприємницької діяльності та пенсійного забезпечення), системного підходу (для систематизації основних світових стандартів пенсійного забезпечення), класифікаційно-аналітичний метод (з метою проведення класифікації пенсійних систем), методи статистичної обробки інформації, метод дисперсійного аналізу Фрідмена (для виявлення тенденцій у розвитку пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців) та ін.

Інформаційну основу дослідження складають Конституція України, укази Президента України, закони України, нормативні документи органів виконавчої влади України щодо вдосконалення пенсійної системи, офіційні дані Державної служби статистики України, ЄС, ОЕСР, Світового банку, інших міжнародних організацій та установ, матеріали монографій, підручників, статей, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні завдань щодо лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи. Найважливішими результатами, які розкривають новизну роботи, є такі:

вперше:

- запропоновано концепцію трансакційних витрат, які здійснюються підприємствами в процесі організації та функціонування пенсійного забезпечення працівників, на основі авторської економетричної моделі оптимізації трансакційних витрат накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення підприємств різних організаційно-правових форм та масштабів;

удосконалено:

- класифікацію світових систем пенсійного забезпечення за рахунок зведення роздібнених класифікаційних чинників в одну схему та виділення нових, в якій, на відміну від існуючих, системи пенсійного забезпечення поділяються за запропонованими авторськими ознаками, що надає можливість їх імплементації в концепцію лібералізації підприємницької діяльності;

- систематизацію стандартів організації пенсійного забезпечення, що, на відміну від існуючих, передбачає поділ стандартів на фінансові, організаційні та соціальні і дає змогу запропонувати їх для вдосконалення управління підприємницькою діяльністю;

- науково-методичні засади пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців, які, на відміну від існуючих, базуються на врахуванні тенденцій розвитку підприємництва, що уможливорює комплексне вирішення завдання щодо лібералізації підприємницької діяльності;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи до вирішення проблеми лібералізації підприємницької діяльності, які містять в собі комплексні заходи її соціалізації, що дозволяє розробити основу для впровадження нових форм пенсійного забезпечення в практику діяльності фізичних осіб-підприємців;

- теоретичне узагальнення соціально-економічної сутності підприємницької діяльності, що, на відміну від існуючих, базується на ретроспективному огляді розвитку підприємництва та еволюції підприємницьких структур, визначенні

чинників статусності підприємницької діяльності і дозволяє розробити напрями її лібералізації;

– базові принципи інвестування пенсійних фондів, серед яких виділено принципи безпеки, прибутковості та оборотності, на основі чого визначено та класифіковано особливості організації пенсійного страхування у світі, у тому числі особливості управління збором страхових внесків та пенсійного страхування для сільської місцевості, і надає можливість запровадити принцип «етичного інвестування» в практику інституційних інвесторів в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретико-методичні положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи використано на державному та регіональному рівнях.

Комітетом з питань бюджету Верховної Ради України враховано пропозиції щодо вдосконалення існуючих стандартів соціального забезпечення фізичних осіб-підприємців та лібералізації підприємницької діяльності (довідка № 04-13/14-535 (60463) від 15 березня 2016 р.). Департаментом економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації використано обґрунтовані у роботі шляхи проведення пенсійної реформи на основі світового досвіду з урахуванням необхідності розвитку підприємницького сектору в регіоні та лібералізації його діяльності (довідка № 373/0/31-16 від 1 березня 2016 р.). Підходи щодо залучення іноземних інвестицій в підприємницькій сектор регіону та створення системи соціального захисту фізичних осіб-підприємців на основі пенсійного забезпечення застосовано в Управлінні зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 07-204/0/98-16 від 1 березня 2016 р.).

Результати досліджень теоретичного і прикладного характеру використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара при підготовці навчальних планів та робочих програм, а також викладанні дисципліни «Фінансовий контроль» (довідка № 56 від 05 листопада 2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною і завершеною науковою працею, в якій висвітлено особисті ідеї та власний підхід автора. Основні положення, висновки та пропозиції розроблені здобувачем самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, що належать власне автору. Особистий внесок здобувача в роботи, опубліковані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і прикладні результати проведеного дослідження доповідались і отримали схвалення на науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних: Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (Дніпропетровськ, 2005 р., 2006 р., 2008 р.); «Україна та світове суспільство: теорія і практика господарювання» (м. Сімферополь, 2008 р.), «Фінанси України» (м. Дніпропетровськ, 2009 р.) і

Всеукраїнській конференції «Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України» (м. Дніпропетровськ, 2004 р.).

Публікації. За підсумками дисертаційної роботи опубліковано 15 наукових праць загальним обсягом 5,03 д.а., з яких особисто автору належить 4,49 д.а., у тому числі: 1 публікація – в колективній монографії (особисто автору належить 0,55 д.а.), 7 статей (з них 5 – одноосібні) – у наукових фахових виданнях України загальним обсягом 3,17 д.а., (з яких особисто автору належить 2,63 д.а.), в т.ч. 1 стаття – у виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз даних, 6 тез доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій (0,9 д.а.), 1 стаття – в іншому виданні (0,41 д.а.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок друкованого тексту (175 сторінок – основного), що містить 29 таблиць, 22 рисунки, список використаних джерел, який налічує 160 найменувань на 19 сторінках, та 2 додатки на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних наукових результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні основи лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи»** – розкрито теоретичні основи лібералізації підприємницької діяльності та реформування пенсійної системи, обґрунтовано наукові засади формування соціальних умов розвитку підприємництва та пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців та висвітлено науково-методичні підходи до систематизації можливостей накопичувальних систем пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

Встановлено, що вітчизняна економічна наука потребує значних опрацювань питань, які стосуються підприємництва. Вчені провідних наукових шкіл України активно проводять дослідження з питань розвитку підприємництва, зокрема його соціальної складової. Однак в практичній площині є пріоритетні питання, які стримують розвиток підприємництва – це соціалізація підприємницької діяльності та виявлення конкретних напрямів її лібералізації. Теоретичні підходи до вирішення цих питань базуються на характері сучасного підприємництва, що є багатоаспектним процесом за сутністю та мультидисциплінарним – за методами дослідження.

У дослідженні проаналізовано теоретичні підходи до лібералізації підприємницької діяльності на основі урізноманітнення форм її здійснення, соціалізації, підвищення статусу фізичних осіб-підприємців у суспільстві та лібералізації економічної системи в цілому.

Визначено, що серед засобів досягнення високого статусу підприємницької структури з точки зору персоналу цих підприємств можна виділити такі, що є соціальними за сутністю та тісно переплітаються з системою пенсійного забезпечення, а саме: взаємодію з корпоративними пенсійними фондами, наявність медичного страхування, додатковий соціальний пакет, конкурентоспроможну заробітну плату, систему компенсацій та відшкодувань.

Основою для теоретичних досліджень лібералізації підприємницької діяльності в роботі визначено базові принципи економічного лібералізму та інструменти лібералізації регуляторного впливу держави (рис. 1). Автором визначено основні напрями та невідкладні кроки щодо лібералізації підприємницької діяльності, зокрема такі, як: регулювання у системі захисту внутрішнього ринку та удосконалення системи стандартизації згідно з вимогами ЄС і міжнародними вимогами; оптимізація податкового навантаження та формування сприятливого фіскального простору підприємницької діяльності; забезпечення фінансової стабільності, створення сприятливих фінансово-кредитних умов та формування фінансово-кредитної політики, що відповідає умовам розвитку підприємницької діяльності.

На основі дослідження процесу становлення системи пенсійного забезпечення з'ясовано, що одним із найважливіших факторів, під дією яких значною мірою зростає необхідність соціального захисту, його роль у житті людей, є різке зниження рівня забезпеченості економічно неактивної частини населення. Це посилюється через збільшення протиріччя між зростанням світового населення та його старінням, протиріччя між бідним та багатим населенням країн і світу в цілому.

Автором ідентифіковано систему пенсійного забезпечення нового типу як багаторівневу пенсійну систему, що має великий потенціал у створенні пенсійних фондів з акумульованих коштів (потужного фінансового механізму для економічного зростання країни), і метою якої є виконання основних принципів соціального захисту населення з делегуванням певних функцій підприємствам та державі. У свою чергу держава гарантує виконання усіх зобов'язань з пенсійного забезпечення як за накопичувальною, так і за розподільчою системою.

У другому розділі роботи – **«Аналіз дієвості пенсійного забезпечення в лібералізації підприємницької діяльності»** – автором подано наукове обґрунтування лібералізації підприємницької діяльності, проведено аналіз стандартів накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення підприємницької діяльності, проведено аналіз розвитку підприємницької діяльності та запропоновано вдосконалення пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.



Рис. 1. Соціальні чинники лібералізації підприємницької діяльності

Проведено аналіз системи пенсійного забезпечення України, виявлено її специфічні риси та динаміку (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість пенсіонерів та середній розмір пенсії в Україні

Роки	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн.			Кількість пенсіонерів, тис. ос.
	Пенсія за віком	Пенсія за інвалідністю	Пенсія у разі втрати годувальника	
2008	798,9	624,4	517,5	13819,0
2009	942,7	780,7	696,6	13749,8
2010	1039,6	884,6	807,9	13721,1
2011	1156,0	1033,8	940,0	13738,0
2012	1252,4	1164,3	1053,8	13820,5
2013	1464,3	1359,2	1252,8	13639,7
2014	1521,6	1406,5	1303,8	13533,3
2015	1573,0	1432,1	1433,1	12147,2

Запропоновано класифікацію світових систем пенсійного забезпечення. Нова класифікація утворена за рахунок зведення роздрібнених класифікаційних чинників в одну схему та виділення нових. Згідно з цією класифікацією визначено, що системи пенсійного забезпечення поділяються на системи за чинниками призначення пенсій, звичайністю призначення, формами власності страхувальника, джерелами формування, типом формування коштів на пенсійне забезпечення, формою забезпечення, способом індексування пенсій, способом обрахування розміру, обов'язковістю пенсійного страхування, трудовим стажем, способом фінансування пенсійних систем.

Досліджено розвиток ринку страхування життя та його зв'язок із розвитком ринку пенсійного страхування. Розвиток ринку страхування у світі поділяється на етапи, які зумовлені подіями макроекономічного характеру. Страхові компанії відіграють велику роль у згладжуванні та ліквідації кризових ситуацій у світі. Розвиток ринку страхування життя пов'язаний не лише з розвитком національних економік, а й з поведінкою фінансових індексів високоприбуткових промислових підприємств.

Проаналізовано діючі системи пенсійного страхування в Росії, Польщі та Чилі. На прикладі Польщі доведено, що поліпшення стану пенсіонерів залежить від того, на скільки зменшаться витрати працюючих осіб, із внесків яких формуються пенсійні виплати. Внаслідок проведеного дослідження стану пенсійної системи в Росії виявлено, що для ефективного її функціонування необхідним є постійне удосконалення системи тарифікації. На основі аналізу проведення пенсійної реформи у Чилі та функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в різних країнах світу виявлено, що система пенсійного забезпечення України не може бути лише недержавною.

Систематизовано світові стандарти системи організації пенсійного страхування, до яких належать стандарти «держави соціального добробуту»,

стандарти за трудовим стажем, стандарти щодо пенсіонерів, які одержують пенсію за спеціальним режимом, стандарт «поєднання соціального єдиного планування і приватних внесків», стандарти норми сплачування внесків у страхову компанію чи пенсійний фонд, стандарти розміру коштів на утримання апарату фондів, стандарти обмеження за лімітом самостійного інвестування пенсійного фонду, стандарти з виплати фіксованої пенсії залежно від останнього розміру заробітної плати особи, стандарти системи пенсійного страхування, де наявні риси однієї з різних моделей пенсійного страхування, стандарти фінансової звітності, стандарти встановлення межі інвестування коштів організацій з надання послуг пенсійного страхування, стандарти регламентування діяльності інститутів пенсійного страхування державою, стандарти організації додаткового пенсійного планування на підприємствах.

Виявлено, що найбільшими проблемами системи пенсійного забезпечення в Україні є проблема недостатності ресурсів Пенсійного фонду та недостатнього матеріального забезпечення громадян, у тому числі тих, які займаються підприємницькою діяльністю. Найбільш незалежним економічно самостійним прошарком економічно активного населення є фізичні особи-підприємці. Ідентифіковано основні проблеми системи пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців. Проведені автором в дисертації дослідження щодо динаміки розвитку підприємницької діяльності дозволили зробити наступні висновки (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники структурної статистики за суб'єктами господарювання
з розподілом за їх розмірами**

Роки	Усього	Підприємства				Фізичні особи-підприємці			
		великі	середні	малі	з них мікро- підприємства	Усього	суб'єкти середнього підприєм- ництва	суб'єкти малого підприєм- ництва	з них суб'єкти мікро- підприємства
Кількість суб'єктів господарювання (одиниць)									
2010	2183928	586	20983	357241	300445	1805118	355	1804763	1793243
2011	1701620	659	20753	354283	295815	1325925	306	1325619	1313004
2012	1600127	698	20189	344048	286461	1235192	361	1234831	1224315
2013	1722070	659	18859	373809	318477	1328743	351	1328392	1318703
2014	1932161	497	15906	324598	278922	1591160	712	1590448	1580965
Кількість зайнятих працівників (тис. осіб)									
2010	10772,7	2400,3	3393,3	2164,6	832,6	2814,5	20,5	2794,0	2708,1
2011	10164,5	2449,0	3252,6	2091,5	788,9	2371,4	20,9	2350,5	2241,5
2012	9957,6	2484,2	3144,2	2051,3	788,2	2277,9	44,0	2233,9	2062,8
2013	9729,1	2383,7	3012,1	2010,7	795,3	2322,6	42,1	2280,5	2119,8
2014	8796,7	1915,1	2696,5	1686,9	723,5	2498,2	69,9	2428,3	2253,4
Кількість найманих працівників (тис. осіб)									
2010	8845,8	2400,3	3392,4	2043,7	762,0	1009,4	20,1	989,3	914,9
2011	8757,9	2449,0	3251,6	2011,8	757,4	1045,5	20,7	1024,8	928,5
2012	8620,3	2484,1	3141,9	1951,6	736,5	1042,7	43,6	999,1	838,4
2013	8279,4	2383,7	3010,1	1891,8	734,4	993,8	41,7	952,1	801,1
2014	7100,0	1915,1	2694,9	1583,0	626,6	907,0	69,2	837,8	672,5

Підприємницька діяльність в Україні останнім часом розвивається не достатньо динамічно. Її розвиток відбувається в різних секторах підприємницької діяльності різними темпами. Найбільш активно проходить розвиток

підприємницької діяльності в сфері послуг (інформаційні послуги, торгівля, ремонт та обслуговування автотранспорту). Окремі вчені відносять таку конфігурацію розвитку до негативних явищ. У вітчизняній науковій економічній школі склалися ідентичні погляди на напрями лібералізації підприємницької діяльності. Ці запропоновані напрями недостатньо враховують соціальну складову розвитку підприємництва. Поширюючи соціальну складову на процеси лібералізації підприємницької діяльності, слід враховувати важливість реалізації схем пенсійного забезпечення для фізичних осіб-підприємців, які є особливою групою працівників, що більшою мірою залежить від ринкових, накопичувальних систем пенсійного забезпечення. Проблеми пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців – не вирішені остаточно в провідних країнах світу, тому в дисертації було проведено емпіричне дослідження основних проблем пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

У третьому розділі роботи – **«Напрями розвитку пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців»** – проведено вибір системи пенсійного забезпечення для працівників підприємств різних організаційно-правових форм та масштабів, виявлено шляхи удосконалення пенсійного страхування в системі пенсійного забезпечення, розроблено напрями удосконалення системи пенсійного забезпечення підприємницької діяльності.

Досить гостро нині постає проблема розробки економетричної моделі, яка б давала змогу визначити загальну кількість витрат на організацію та утримання системи пенсійного забезпечення на підприємстві та таких критеріїв, як ризик і доходність від обраної системи пенсійного забезпечення. Аналіз останніх публікацій у цій сфері дає змогу стверджувати, що досліджень, які б надавали змогу провести такий аналіз та оптимізувати пенсійне забезпечення працівників на підприємстві, недостатньо. Зважаючи на вищевикладене, у дисертаційній роботі розроблено економетричну модель оптимізації трансакційних витрат накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення підприємницької діяльності з огляду на ризик та дохідність. На відміну від існуючих, в авторській економетричній моделі акцентовано увагу на концепції трансакційних витрат, що здійснює кожне підприємство в процесі організації та функціонування пенсійного забезпечення своїх працівників, та моделі ціноутворення активів (Capital Asset Pricing Model, CAPM). Ця модель дає змогу врахувати дохідність та ризик для отримувачів такої пенсії і таким чином збалансувати витрати та ризики як з огляду на організацію та функціонування такої системи, так і з огляду на види підприємств. Авторську економетричну модель оптимізації трансакційних витрат за системами пенсійного забезпечення підприємницької діяльності представлено на рис.2.

У дисертаційній роботі наведено базові принципи інвестування пенсійних фондів, серед яких виділено принципи безпеки, прибутковості, оборотності, та особливості пенсійного страхування у світі, до яких належать особливості управління збором страхових внесків, особливості для сільської місцевості та особливості «етичного інвестування». Доведено, що досвід гарантування пенсійних

виплат слід використовувати для тих країн, які розвивають пенсійні системи нового типу.

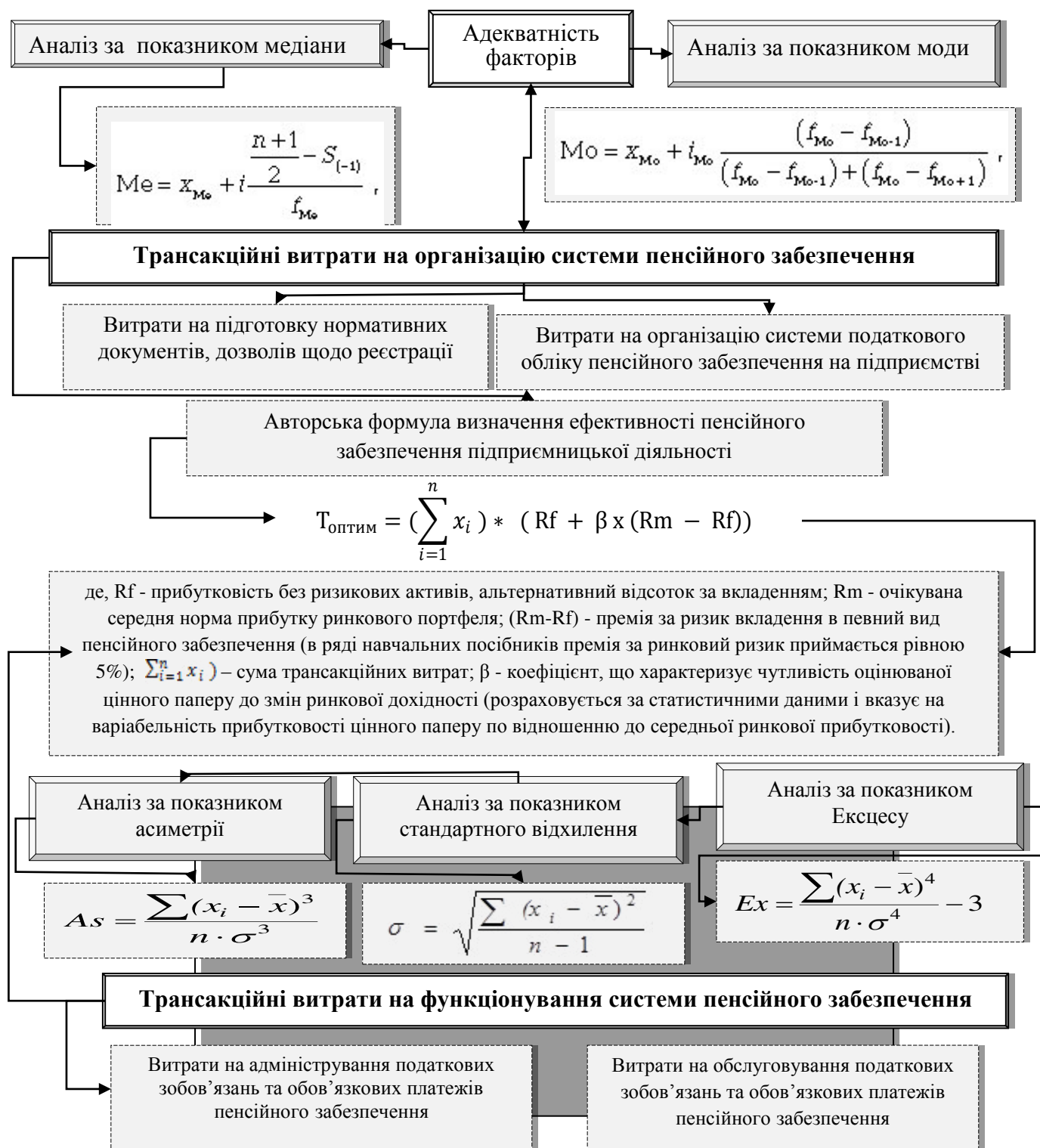


Рис. 2. Економетрична модель оптимізації трансакційних витрат за системами пенсійного забезпечення для підприємств різних організаційно-правових форм та масштабів

У дисертації визначено, що система пенсійного страхування в Україні потребує суттєвих кроків з метою її удосконалення. Для дослідження цього

питання було розроблено економіко-математичну модель статистичної обробки результатів опитування фізичних осіб-підприємців. Беручи до уваги елементи системи пенсійного страхування, що діють в Україні, було ідентифіковано проблеми, які існують у системі пенсійного страхування в Україні, представлено основні аспекти діючої системи, явища, що заважають її введенню, подано основні положення пенсійної реформи та засоби державного регулювання. У результаті проведеного дослідження встановлено ступінь відповідності виявлених аспектів діючої в Україні системи пенсійного забезпечення світовим стандартам та подано механізм цього дослідження. Відповіді на питання щодо ефективності інформування фізичних осіб-підприємців наведено на рис. 3.

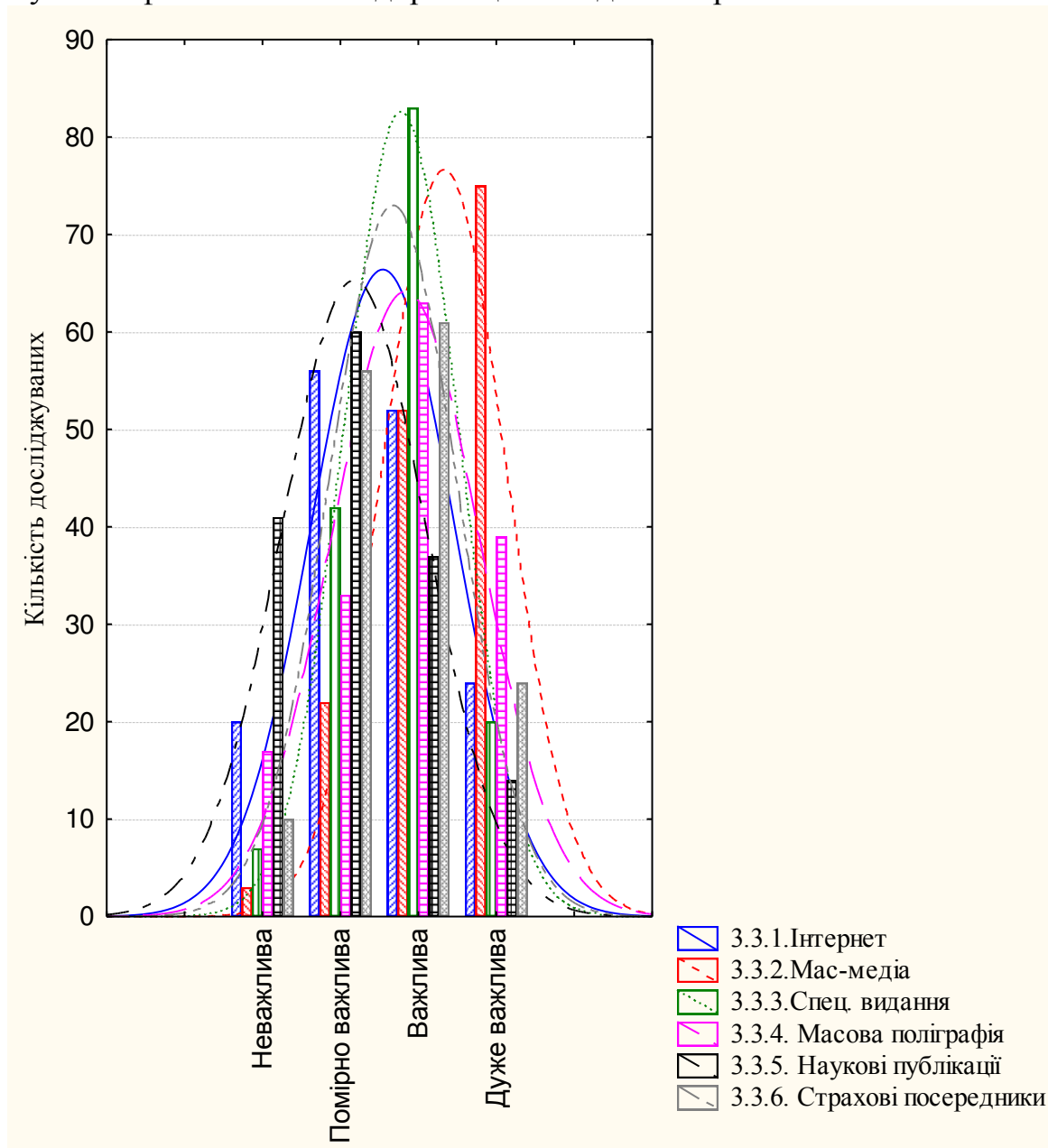


Рис. 3. Ступінь важливості систем інформування фізичних осіб-підприємців про механізм добровільного пенсійного страхування

Визначено, що працюючі фізичні особи-підприємці є більш поінформованою в економічному сенсі частиною населення, ніж пенсіонери, працівники бюджетної сфери та деякі інші категорії населення. Вони практично самостійно будують свої бізнесові програми, шукають споживачів та постачальників продукції, спілкуються з представниками страхових компаній, банків, органами державного регулювання економіки.

Фізичні особи-підприємці більшою мірою, ніж інші громадяни, використовують інформаційні системи і технології з метою встановлення та налагодження контактів, підготовки конкретних бізнесових операцій. У зв'язку з цим методи їх інформування про пенсійні системи та схеми повинні бути більш професійними та містити в собі опис конкретних пропозицій з розрахунками та аналізом різних варіантів програм. З рис. 3 видно, що графік, який ілюструє відношення респондентів до мас-медіа, зміщений вправо значною мірою. Це свідчить про найбільшу важливість цього засобу інформації. На це вказують і значення середнього (3,309211) для пункту 3.3.2. анкети, і значення асиметрії, яке доволі велике за абсолютним значенням і має від'ємний знак (-0,856085). Однак мас-медіа для фізичних осіб-підприємців – це більш професійні видання економічного та фінансового профілю.

На основі емпіричного дослідження перспектив подальшого прискореного розвитку сектору пенсійного страхування для фізичних осіб-підприємців доведено, що першочерговими завданнями у цій галузі є: розвиток обов'язкового пенсійного страхування за підтримки державного сектора; сприяння розвитку підприємницького сектора в Україні; підтримка розвитку підприємництва за допомогою як фінансових, так і інших ринкових методів; надання підприємцям пільгових юридичних послуг при спілкуванні із закладами пенсійного страхування; проведення постійного моніторингу цих процесів і організація зустрічей спеціалістів зі всієї країни для обговорення; відправлення спеціалістів, які працюють у сфері пенсійного страхування та державного регулювання цим процесом, за кордон для набуття досвіду з пенсійного забезпечення; організація громадських слухань з питань пенсійної реформи, відкритого обговорення проблем.

Для виходу з кризи у галузі пенсійного забезпечення необхідною є розробка нових принципів для відновлення світових ринків пенсійного забезпечення. До таких принципів віднесено прозорість у розкритті інформації із пенсійних схем, підвищення ролі акціонерів на ринку капіталу пенсійних фондів, визначення можливих ризиків та вживання відповідних заходів для боротьби з ними, можливість створення при цьому незалежної наддержавної установи з певними повноваженнями щодо отримання інформації про стан тієї чи іншої організації з надання послуг пенсійного забезпечення із можливістю здійснення випереджувальних кроків для запобігання кризових явищ, збереження свободи інституційних інвесторів при виборі об'єкта інвестування.

У роботі виявлено, що використання солідарної системи пенсійного забезпечення є актуальним питанням для багатьох країн світу в умовах фінансової кризи та неможливості громадян сплачувати пенсійні внески.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці науково-практичних рекомендацій щодо лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку висновків, які відображають досягнення визначеної мети і вирішення поставлених завдань:

1. Теоретичне узагальнення та дослідження соціально-економічної сутності підприємницької діяльності дозволили констатувати, що серед засобів досягнення високого статусу підприємницької структури з точки зору персоналу цих підприємств можна виділити ті, що є соціальними за сутністю та тісно переплітаються з системою пенсійного забезпечення, зокрема такі, як: взаємодія із корпоративними пенсійними фондами, наявність медичного страхування, додатковий соціальний пакет, конкурентоспроможна заробітна плата, система компенсацій та відшкодувань. Обґрунтовано необхідність додаткового вивчення питань, пов'язаних із системою пенсійного забезпечення саме фізичних осіб-підприємців.

2. Дослідження теоретичних основ лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування системи пенсійного забезпечення дозволило зробити висновки, що підприємницька діяльність, особливо в сфері малого та середнього бізнесу, залишається одним із головних секторів економіки для багатьох країн світу. В провідних індустріальних країнах світу серед засобів регулювання підприємницької діяльності значна увага приділяється усталеним механізмам соціального захисту та, зокрема, створенню спеціальних фондів, метою яких є пенсійне забезпечення. Лібералізація і розвиток підприємницької діяльності – один із основних напрямів удосконалення економічної системи України та економічного зростання.

3. Проведене теоретичне узагальнення наукових основ соціальних умов розвитку підприємництва та пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців дає підстави стверджувати: по-перше, для планування пенсійної системи в Україні потрібно враховувати демографічні особливості країни; по-друге, для успішної реалізації пенсійних накопичувальних схем має бути забезпечено виконання умов політичної, економічної стабільності, стійкості національної валюти, низького рівня інфляції; по-третє, фінансова інфраструктура повинна бути високо розвинутою; по-четверте, податкова система підлягає значному вдосконаленню; по-п'яте, необхідним є гарантування виплат з використанням державного контролю; по-шосте, потрібно мати високий рівень довіри серед населення.

4. Аналіз процесів лібералізації підприємницької діяльності на основі порівняння систем пенсійного забезпечення дав змогу довести, що початкові умови розвитку страхування у нашій країні та в країнах з ринковою економікою суттєво відрізняються, але досвід іноземних країн для розвитку ринку страхування життя є корисним для України. Прикладом більшої розвиненості цієї галузі у західних країнах є наявність детальної класифікації видів страхування у країнах Євросоюзу,

яка враховує національні особливості країн-членів. Такої класифікації страхування життя в Україні поки що немає.

5. Проведена систематизація стандартів організації накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення показала, що додаткове пенсійне страхування на підприємствах іноземних держав вимагає об'єднання страхових внесків роботодавця і працівника. Відмінність від соціального страхування полягає у тому, що додаткове пенсійне страхування на підприємствах передбачає сплату роботодавцем більших за розміром страхових внесків, ніж працівником. Наприклад, у Німеччині сума страхового пенсійного внеску, яку сплачує роботодавець, складає в середньому 89 %; у США – близько 87 %; у Великій Британії, Канаді і Франції – 70-75 %.

6. Встановлено, що тенденція кількості мікропідприємств, середніх та малих підприємств в останні роки (з 2010 по 2014 рр.) – до зменшення. Найбільш високими темпами відбувається скорочення середніх підприємств. Це можна пояснити недостатніми фінансовими ресурсами фізичних осіб-підприємців, які вони можуть вкладати у створення середніх підприємств. Якщо ліквідація малих та мікропідприємств деякою мірою компенсується створенням незначної кількості нових підприємств, то для заснування нових підприємств середнього розміру необхідними є більш значні фінансові ресурси. У фізичних осіб-підприємців – протилежна ситуація. Кількість фізичних осіб-підприємців, які мають бізнес середнього розміру, поступово збільшується, а підприємці з малим та мікробізнесом згортають свою діяльність.

7. У дисертації розроблено економетричну модель оптимізації трансакційних витрат накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення підприємницької діяльності з огляду на ризик та дохідність. На відміну від існуючих, в авторській економетричній моделі акцентовано увагу на концепції трансакційних витрат, що здійснює кожне підприємство в процесі організації та функціонування пенсійного забезпечення, та моделі ціноутворення активів (Capital Asset Pricing Model, CAPM). Ця модель ціноутворення дає змогу врахувати дохідність та ризик для отримувачів такої пенсії і, таким чином, збалансувати витрати та ризики з огляду на організацію і функціонування системи пенсійного забезпечення та види підприємств.

8. Обґрунтування основних напрямів розвитку пенсійного страхування у системі пенсійного забезпечення дозволило зробити висновок, що існує необхідність урядового контролю над фондovими коштами приватного пенсійного страхування. Приватні пенсійні фонди належать посередницьким фінансовим структурам. Через неправильну інформаційну подачу при купівлі фінансових послуг вони можуть отримати недостовірну інформацію про їх якість, що здатне суттєво зашкодити інтересам клієнта. Неправильна інформаційна подача також може спричинити нерівноправні, безвідповідальні або навіть шахрайські дії цих фінансових структур по відношенню до клієнта.

9. Запропоновані напрями удосконалення пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців є такими: розвивати обов'язкове пенсійне страхування за підтримки державного сектора; сприяти розвитку виробничого сектора в Україні;

сприяти розвитку підприємництва за допомогою як фінансових, так і інших ринкових методів; надавати громадянам пільгові юридичні послуги при спілкуванні із закладами пенсійного страхування; проводити постійний моніторинг цих процесів і організувати зустрічі спеціалістів зі всієї країни для обговорення; відправляти спеціалістів, які працюють у сфері пенсійного страхування та державного регулювання цим процесом, за кордон для набуття досвіду з пенсійного забезпечення; організувати громадські слухання з питань пенсійної реформи, відкрите обговорення проблем.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ **Монографії**

1. Куряча Н.В. Актуальні питання лібералізації пенсійної системи України та розвиток корпоративних пенсійних фондів / Н.В. Куряча // Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку: кол. моногр. / за заг. ред. Л.І. Безтелесної. – Рівне: Волинські обереги, 2015. – С. 143-160. *Особистий внесок: проаналізовано напрями вдосконалення пенсійної системи на основі опитування фізичних осіб-підприємців (10,7 д.а., особисто автора – 0,55 д.а.).*

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Прилипко Н. В. Особливості розвитку світового ринку страхування життя // Інвестиції : практика та досвід. – № 23. – 2008. – С. 36-38 (0,42 д.а.).

3. Куряча Н. В. Дослідження розвитку ринку пенсійного страхування в Україні та світі / Н.В. Куряча. – Економіка і регіон, 2009. – С. 65-69 (0,39 д.а.).

4. Куряча Н. В. Використання світової практики пенсійного реформування в Україні / Н.В. Куряча // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: Сб. науч. труд. – Севастополь-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2009. – С. 732-735 (0,42 д.а.).

5. Куряча Н. В. Світові тенденції діяльності компаній страхування життя / Н.В. Куряча. – Вісник Донецького національного університету, 2009. – Серія В «Економіка і право». – Т. 1. – 2009. – С. 163-166 (0,43 д.а.).

6. Куряча Н.В. Лібералізація підприємницької діяльності в контексті чинників пенсійного забезпечення / О.М. Сазонець, Н.В. Куряча. – Вісник НУВГП: зб. наук. праць. Серія «Економіка». – 2015. – № 1 (69). – С. 135-142. *Особистий внесок: проаналізовано показники розвитку підприємницької діяльності (0,52 д.а., особисто автора – 0,26).*

7. Куряча Н.В. Розвиток підприємницької діяльності та напрями її лібералізації / Н.В. Куряча. – Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання]. – 2015. – № 11. – Режим доступу: [http //www.economy.nauka.com.ua](http://www.economy.nauka.com.ua) (0,43 д.а.).

Публікації у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних

8. Куряча Н.В. Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні в контексті вдосконалення системи пенсійного забезпечення / О.М. Сазонець, Н.В. Куряча. – Проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 164-170. *Особисто внесок: розробка методичних підходів лібералізації підприємницької діяльності (0,56 д.а., особисто автору – 0,28 д.а.).*

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Прилипко Н. В. Реализация налоговой политики государства // Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. «Наука і освіта» (26 жовт. 2004 р.). – Дніпропетровськ. – Т. 1. – С. 32-33 (0,3 д.а.).

10. Прилипко Н. В. Формування та розвиток страхового ринку України. Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 жовт. 2005 р.). – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – Т. 1. – С. 23-25 (0,3 д.а.).

11. Прилипко Н. В. Стан пенсійного забезпечення в Україні // Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (26 жовт. 2006 р.). – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т.2. – С. 106-108 (0,3 д.а.).

12. Прилипко Н. В. Світова практика пенсійної індустрії // Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 жовт. 2008 р.). – Дніпропетровськ: ПДАБА. – Т. 6. – С. 101-103 (0,3 д.а.).

13. Прилипко Н. В. Пенсійне забезпечення громадян в умовах розвитку світової економіки // Україна та світове суспільство: теорія і практика господарювання: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. – 1 лист. 2008р.). – Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс» . – С. 178-179 (0,3 д.а.).

14. Прилипко Н. В. Переваги нової системи пенсійного забезпечення // Фінанси України: матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 квіт. 2009 р.). – Дніпропетровськ. – Т. 5. – С. 48-50 (0,3 д.а.).

Інші публікації

15. Прилипко Н. В. Організаційно-правові аспекти заснування відкритих пенсійних фондів в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 231: в 9 т. – Т. III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 551-558 (0,41 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Куряча Н.В. Лібералізація підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за

спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2016.

Досліджено теоретико-методичні основи лібералізації підприємницької діяльності в умовах реформування пенсійної системи і наукові засади формування соціальних умов розвитку підприємництва та пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців. Розроблено науково-методичні підходи до систематизації можливостей комерційних систем пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

Проведено аналіз дієвості пенсійного забезпечення за умови лібералізації підприємницької діяльності. Здійснено наукове обґрунтування лібералізації підприємницької діяльності на основі аналізу систем пенсійного забезпечення. Досліджено системи пенсійного забезпечення провідних країн світу. Проведено аналіз стандартів накопичувальних та комерційних систем пенсійного забезпечення підприємницької діяльності. Досліджено організаційні, фінансові та соціальні чинники пенсійного забезпечення. Проведено аналіз стану підприємницької діяльності та можливостей вдосконалення пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

Виявлено перспективи розвитку пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців. Розроблено напрями розвитку пенсійного страхування фізичних осіб-підприємців. Визначено шляхи удосконалення пенсійного страхування в системі пенсійного забезпечення. Розроблено напрями удосконалення системи пенсійного забезпечення підприємницької діяльності.

Ключові слова: лібералізація, підприємницька діяльність, страхування, пенсійне забезпечення, аналіз, системи.

АННОТАЦИЯ

Курячая Н.В. Либерализация предпринимательской деятельности в условиях реформирования пенсионной системы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Ровно, 2016.

Исследованы теоретико-методические основы либерализации предпринимательской деятельности в условиях реформирования пенсионной системы, научные основы формирования социальных условий развития предпринимательства и пенсионного обеспечения физических лиц-предпринимателей. Разработаны научно-методические подходы к систематизации возможностей коммерческих систем пенсионного обеспечения физических лиц-предпринимателей.

Исследование теоретических основ либерализации предпринимательской деятельности в условиях реформирования системы пенсионного обеспечения позволило сделать выводы о том, что: предпринимательская деятельность,

особенно в сфере малого и среднего бизнеса, остается одним из главных секторов экономики для многих стран мира; в ведущих индустриальных странах мира среди средств регулирования предпринимательской деятельности значительное внимание уделяется устоявшимся механизмам социальной защиты и, в частности, созданию специальных фондов, целью которых является пенсионное обеспечение.

Проведен анализ действенности пенсионного обеспечения в либерализации предпринимательской деятельности. Осуществлено научное обоснование либерализации предпринимательской деятельности на основе анализа систем пенсионного обеспечения. Исследованы системы пенсионного обеспечения ведущих стран мира. Проведен анализ стандартов накопительных и коммерческих систем пенсионного обеспечения предпринимательской деятельности. Исследованы организационные, финансовые и социальные факторы пенсионного обеспечения. Проведен анализ состояния предпринимательской деятельности и возможностей совершенствования пенсионного обеспечения физических лиц-предпринимателей.

Установлено, что начальные условия развития страхования в нашей стране и в других странах с рыночной экономикой отличаются, но опыт зарубежных стран для развития рынка страхования жизни и пенсионного страхования является полезным для Украины. Это обусловлено аналогичностью механизмов осуществления тех или иных операций по страхованию жизни. Примером большей развитости этой отрасли в западных странах является наличие детальной классификации видов страхования в странах Евросоюза, которая учитывает национальные особенности стран-членов. Такой классификации страхования жизни в Украине пока что нет. Необходимо привести законодательство нашей страны в соответствие с законодательством стран на международном рынке страхования жизни.

Автором проведена оценка состояния предпринимательской деятельности и возможностей пенсионного обеспечения физических лиц-предпринимателей, которая позволила прийти к выводам, что тенденция по количеству микропредприятий, малых и средних предприятий за последние годы является отрицательной. Количество микропредприятий, малых и средних предприятий неуклонно сокращается. Наиболее высокими темпами идет сокращение средних предприятий. Это можно объяснить недостаточными финансовыми средствами физических лиц-предпринимателей, которые они могут вкладывать в создание средних предприятий. Если ликвидация малых и микропредприятий в какой-то мере компенсируется созданием незначительного количества новых предприятий, то для создания новых предприятий среднего размера необходимы более значительные финансовые ресурсы.

В диссертации выявлены перспективы развития пенсионного обеспечения физических лиц-предпринимателей, разработаны направления развития пенсионного страхования физических лиц-предпринимателей, определены пути совершенствования пенсионного страхования в системе пенсионного обеспечения, разработаны направления совершенствования системы пенсионного обеспечения предпринимательской деятельности.

В диссертации предложены следующие направления совершенствования пенсионного обеспечения физических лиц-предпринимателей: развивать обязательное пенсионное страхование при поддержке государственного сектора; содействовать развитию производственного сектора в Украине; содействовать развитию предпринимательства с помощью как финансовых, так и других рыночных методов; предоставлять гражданам льготные юридические услуги при общении с учреждениями пенсионного страхования; проводить постоянный мониторинг этих процессов и собирать специалистов со всей страны для обсуждения; отправлять специалистов, которые работают в сфере пенсионного страхования и государственного регулирования этим процессом, за границу для приобретения опыта пенсионного обеспечения; организовывать общественные слушания по вопросам пенсионной реформы, открытого обсуждения проблем, разработать систему информирования физических лиц-предпринимателей о возможностях пенсионных накопительных схем.

Ключевые слова: либерализация, предпринимательская деятельность, страхование, пенсионное обеспечение, анализ, системы.

SUMMARY

Kuryacha N. Liberalization of entrepreneurship in the conditions of restructuring the pension system. – The manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Economic sciences, specialty 08.00.04 – Economics and Enterprises Management (by economic activities). – National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, 2016.

Theoretical and methodological foundations of business activity liberalization in terms of reforming the pension system and scientific principles of formation social conditions of social entrepreneurship development and pension businesses are studied. The scientific and methodological approaches to systematization the possibilities of commercial system of pension businesses are provided.

The analysis of the effectiveness of the pension in conditions of liberalization business activities is conducted. Scientific substantiation of liberalization of business activity based on an analysis of pensions is done. The pension systems of foreign countries are studied. Analysis of standards of storage and commercial pension of business activity is conducted. Organizational, financial and social factors of pensions are investigated. The analysis of business and ways to improve the pension of businessmen are conducted.

Prospects of pension businesses development are discovered. Directions of pension insurance of businesses development are done. Ways of improving the pension in system of pensions insurance are identified. Directions of improvement of pension of entrepreneurship are worked out.

Keywords: liberalization, business activities, insurance, pension, analysis, system.